

UDK 811.163.6'282'366.52/.53

Mija Bon

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
mija.bon@ff.uni-lj.si

Vera Smole

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
vera.smole@ff.uni-lj.si

NAREČNA SPREMEMBA NEKATERIH SAMOSTALNIKOV MOŠKEGA IN ŽENSKEGA SPOLA V MNOŽINI

V slovenskih narečjih so maskulinizacije in feminizacije nevtar znane v različnem obsegu. V literaturi sta pojava bolje obdelana za ednino, v tem prispevku pa želimo predstaviti pojav oziroma ostanke tega pojava v ledinskih imenih, ko se v množini izenačijo oblike za vse tri spole, in ga poskušamo prostorsko zamejiti. Novo gradivo iz bovškega govora obsoškega narečja in izpisi obstoječega pojav namreč v marsičem pojasnijo.

Glavne besede: slovenska narečja, narečno oblikoslovje, narečno besedotvorje, feminizacija nevtar, mikrotoponimi

The masculinization and feminization of the neuter are known in Slovene dialects to varying extents. In the literature, these two phenomena are well explored for the singular, but this article presents the phenomenon or its residue in microtoponyms, when the forms of all genders equate in the plural; for example, *Stare hleva* 'stari hlevi (old barns)', *Dolge njiva* 'dolge njive (long fields)', *Lepe kopišča* 'lepa kopišča (nice stacks)'. We attempt to define its geographical area. New onomastic data (microtoponyms) from the Bovec local dialect of the Soča dialect and copies of existing data explain the phenomena in a number of ways.

Keywords: Slovene dialects, dialect morphology, dialect word formation, feminisation of neuter, microtoponyms

1 Uvod

O maskulinizaciji ali feminizaciji nevtar v narečjih govorimo takrat, ko samostalniki srednjega spola postanejo ali moškega ali ženskega, kar se lahko odraža v naglasu in/ali končnici samega samostalnika, ali pa je spol razviden iz pridevnika v samostalniški besedni zvezi in/ali deležnika na -/v stavčni konstrukciji, oblika samostalnika pa se ne spremeni.¹ V slovenskih narečjih se pojavljata različno tako glede na prostor kot glede na slovnično število (Smole 2006: 127).

---

¹ Zgodovino omemb tega pojava in izgubo srednjega spola v koroškem rožanskem govoru vasi Sele je opisal Priestly (1983a in 1983b).

Oba pojava sta po gradivu za Slovenski lingvistični atlas (SLA) za samostalnike srednjega spola ednine na *-o* obravnavana v članku Vere Smole (2006: 134), kjer avtorica potrjuje in za ta segment natančneje opredeljuje Ramovševu ugotovitev, da je proces maskulinizacije živ in prisoten v osrednjeslovenskih narečjih (ali njihovih delih) ter tesno povezan z onemitivjo izglasnega **-o* (npr. *ži:to* > *ži:tu* > *ži:tə* > *ži:t*), proces feminizacije (npr. *korí:to* > *korí:ta*) pa ima dva areala razširjenosti, na severovzhodu v okolici Maribora, kjer poteka po analogiji z že prej feminizirano množino in je zajel le določene samostalnike, ter na zahodu v zahodni okolici Tolmina, kjer je posledica akanja in sovpada sklanjatev (Smole 2006: 134). Prav tako po gradivu za SLA in dodatno zbranim gradivom »prespoljenje«² samostalnikov srednjega spola na *-e* v vseh številih obravnava Dovjak (2011) in ugotavlja veliko podobnost/prekrivnost s samostalniki srednjega spola na *-o* v ednini, za množino pa, da je še bolj kot maskulinizacija v ednini v množini razširjena feminizacija, pri čemer pa oblikovna sprememba samostalnika ni obvezna (kar velja tudi za ednino). Več avtorjev je ugotovilo, kot navaja Priestly (1983b: 362), da je v množini feminizacija srednjepolskih končnic »dobro zastopana pri piscih 16. stol., prim. Tesnière (1925: 149–156), Ramovš (1952: 44), Isačenko (1939: 103), Stankiewicz (1965: 186). Gradivo kaže, da so to spremembo doživeli pridevniki precej prej kot samostalniki, med slednjimi pa najprej samomnožinski.« Priestly meni, da je »/f/eminizacija« nevtar v dv. in mn. [je] imela vrsto zanimivih in pomembnih posledic. Prvič: V njej je mogoče videti prvi korak k popolni odpravi spola iz množine, tj. k sinkretizmu med m., s. in ž. spolom, do katerega je prišlo v vrsti slovenskih narečij (kot tudi drugih slovanskih jezikov, npr. ruščini); gl. npr. Stankiewicz (1965: 186) o govoru Nove Gorice.« (Priestly 1983b: 365)

Poleg feminizacije in maskulinizacije so v množini možne tudi (navidezne) *nevtralizacije*, tj. spremembe moške ali/in ženske oblike v srednjo, ki so bile pojmovane kot redke in omejene na nekaj samostalnikov moškega spola (npr. nar. sln. *grabna* za knj. sln. *grabni*; poznane tako v govorih dolenjske kot gorenjske narečne skupine (Ramovš 1935 in 1952; Smole 1995; Škofic 1996)). Z raziskavami ledinskih imen (Čop 1983; Čop 1995; Šekli 2008; Drnovšek 2009; Bon 2015) se je ta pojav za del slovenskih narečij pokazal kot veliko obsežnejši tako po številu primerov kot z razširitvijo na ženski spol. Sama srednjepolska oblika pa je bila zaradi splošne feminizacije nevtar v teh narečjih zavajajoča pri določanju slovničnega spola. V nadaljevanju bomo najprej predstavili doslej zbrano narečno gradivo različnih avtorjev, njihove interpretacije in naše komentarje, nato pa poskušali tudi s pomočjo novega gradiva iz obsoškega bovškega govora pojav osvetliti in ga prostorsko zamejiti.

2 Ledinska imena in drugo obstoječe gradivo z vsebostjo obravnavanega pojava

Četudi je zbranih že veliko ledinskih imen za številna območja slovenskega jezikovnega prostora, je bila večina gradiva za našo raziskavo neuporabna. Imensko gradivo,

² Avtor predlaga izraz kot nadpomenko za maskulinizacijo in feminizacijo nevtar oz. spremembo spola (Dovjak 2011: 26). Izraz je kot nadpomenka sicer terminološko ustrezen, ko pa ga hočemo uporabiti za posamezna prespoljenja namesto nevtralnih izrazov »prehod v, sprememba v«, pa pride do ponovitve korena: prespoljenje srednjega v moški/ženski spol ali prespoljenje moškega/ženskega v srednji spol.

ki se zbira na terenu, se pri zapisu poknjizuje, ne da bi se dopisalo tudi narečne oblike in slovnične podatke. To onemogoča, da bi v že zbranem gradivu prepoznavali tudi narečne pojave in jih prostorsko zamejili; preslabo poznavanje narečnih značilnosti pri zapisovalcih pa lahko prinaša napake v poknjizenem zapisu in posledično tudi v etimološki razlagi.³ Zato bomo upoštevali samo zapise v fonetični transkripciji in se omejili le na tisto občno- in lastnoimensko gradivo (ledinska imena), ki v množini za ženski in moški spol izkazuje obliko z morfemom *-a*. Avtorji se interpretacije pojava lotevajo na različne načine ali ga samo navedejo; uvrščajo ga med oblikoslovne značilnosti obravnavanih narečij oziroma govorov.

2.1 Obravnavani pojav je prvi opisal Čop (1983); navaja obsežno tako lastno- kot občnoimensko gradivo iz gorenjskega narečja. Imena razdeli glede na spolsko izenačevanje končnic v množini in v tretji skupini so tista, za katere je v množini značilna popolna izenačitev moškega in ženskega spola s srednjim. Pojav opredeli kot tipično gorenjski, na obrobnem dovško-mojstranškem območju že kot redok (*Gorè:lše/Gorè:lša*, *u Gorè:lšax*, *pod Gorè:lšame* – Dovje; *Senožeta/Snè:žet* – Belica) (Čop 1983: 132),⁴ nato pa navede obsežno gorenjsko gradivo, najprej lastnoimensko: *Alni:ča*, tudi *Lni:ča* in *Lmi:ča* (g. i., Kor. Bela), za *-am* (gozd. i.); *Tř:nca*, *po -ax* (pot, Kor. Bela); *Á:nžove dolì:na* (l. i., Kor. Bela); *Mò:sta* (top.) (do 1829 skoraj izključno le *Mofa*, *Mostach*, *Mofiah*); *Matù:xove Stadè:nčca* (v. i., Moste); *Zgù:bove Lbi:ša* (l. i., Moste); *Jà:rša* (l. i., Rodine); *Podrà:šče kò:ča*, *pr -ax -ax* (Zelenica); *Dò:souške rò:ta* in celo *Dò:souška rò:ta* (l. i., Doslovški rovti, Završnica); *Svinà:ka*, *na -cax* (g. i. Sovinjaki med Stolom in Nemškim vrhom); *Spò:dne rò:ta*, *Zà:dne rò:ta* (l. i., Zasip); *Ūbò:ke (-če) ni:wa* (l. i., Rečica); *Ledi:na* (mlajše), star. *Led'ne*, *na Led'nax* (l. i., Bled/Zagorice); *u Grà:bna* (l. i., Krnica); *Mà:le dè:wa*, *u -ax -lax* (gozd. i., Begunjščica/Druga); *Rà:yuna ni:ša*, *-ax -ax* (l. i., pod zgornjim grebenom Begunjščice/Begunje); *Korè:na* (l. i.); *Ni:yca* (l. i., Begunje); *Kacò:nove Kù:xna* (l. i., Boh. Bela); *Bù:kouske Snažè:ta*, *na (u) Snažè:tx* (l. i., Senožeta, Boh. Bistrica); *Vi:nca*, *na -ax* (v. i., Bitnje); *Rè:pša*, *pod -am* (l. i., Lome); *Kli:nca*, *na Kli.ncx* (l. i., Boh. Bistrica); *Spò:dne -*, *Zgò:rne Garjù:ša* (top.), *na Garjù:šax*; *Bř:ca*, *u Bř:(t)cax* (gozd. i., Srednja vas v Bohinju); *Čè:teža*, *na -ax* (planina, Srednja vas); *Stà:re xlè:wa* (l. i., Jelovica) in celo *Stà:ra xlè:wa* (Zg. Lipnica); *Rù:dňške grà:bna* (l. i., Dražgoše/Zg. Lipnica); *Mà:rkove yrà:bna*, *u -ax -ax* (dolina, Rovte pri Kropi); *Podbò:šta* (gozd. i., Češnjica nad Podnartom); *Kwà:nca*, *u -ax* (l. i., Ljubno); *pod Polì:cam(ə)* (g. i., Mošnje) itd., nato še občnoimensko: *rokà:wa* (Zasip), *xlè:wa* (Blejska Dobrava), *stədè:nca* (Bled), *tri: xi:ša* za *trì: dřži:na*, *ná:še mejni:ka*, *tá:če krá:šče jermè:na*, *ta př:le rò:ta*, *ledvi:čne kà:mna* (Žirovnica), *u'se nedè:la* (Krnica), *zwò:nca* (Grabče), *ledvi:ca*, *wò:nca* (Sp. Gorje), *fá:rouške dřwò:šca* (Begunje), *ù:lca* (Zgoša), *čř'wa* (Mošnje), *pò:dna* (Češnjica nad Podnartom), *gozdò:wa*, *mostò:wa* (Češnjica),

³ Čop (1985/86: 229–230) navaja primer napačnega zapisa in etimologije ledinskega imena v Begunjah *Mà:le dè:wa* kot *Mala deva* (Mala devica) pri Henriku Tumi ali *Mala dela* na specialki namesto interpretacije kot *Mali deli* z upoštevanjem posebnosti gorenjskega narečja v množini (prim. tudi bov. *Dièla*).

⁴ Sem spadajo tudi »primeri iz neimenskega besedišča kakor *grà:bna* (pl.), *tì:ste xlè:jwa*, *nò:ve zvò:nca* (Zg. Radovina), *ná:še ni:wa*« (Čop 1983: 132). – Zaradi boljše primerljivosti so primeri pretranskribirani v sodobno nacionalno transkripcijo. – Navedeni so samo narečni zgledi, sklonne oblike so podane samo s končnicami.

stanò:wa (Stara Fužina); *ǰdjè: so wozí:l dǰwà:, xlò:da, məcè:sna po Sá:u 'dol* (Stara Fužina), *ti:ste skədnà:* (Lepence) itd.« (Čop 1983: 132–134)

Pojav interpretira kot popolno izenačitev moškega in ženskega spola s srednjim spolom v množini (Čop 1983: 132; Čop 1985/86: 229). Najprej ga opredeli: »To je tipična posebnost zgornjegorenjskih govorov, zato tega pojava ne zasledimo v ziljsko-koroškem predelu Doline in tudi na dovško-mojstranskem območju so taki primeri redki in so vpliv bližnjih gorenjskih govorov.« (Čop 1983: 132), kasneje pa poudari: »Ta jezikovni pojav pa ni samo posebnost vse Gorenjske (starejši ljudje, domačini, tako govoré še okoli Ljubljane), ampak tudi Zgornjega Posočja in Beneške Slovenije.« (Čop 1995: 193)

Pozorna analiza stranskih oblik – navaja mestniške in redkeje orodniške – pa kaže na mešanje srednjih (= moških) končnic z ženskimi: *ǰ Mā:ləx dè:ləx, na (u) Snažè:tx, na Kli:ncx, ǰ Kwà:ncəx*, toda: *po Tǰ:ncəx, na Led'nəx, na Vi:ncəx, na Garjú:šəx, ǰ Bǰ:(t)cəx* (vse M mn.); *pod Alni:čəm, pod Rè:pšəm, pod Polí:cam(ə)* (vse Omn).

Dodajmo še, da je nova srednjespolska oblika v množini povečini metatonirana (v ednini akutirane osnove so cirkumflektirane), torej je prišlo tudi do naglasnega sovpadanja oblik s srednjim spolom (z izjemo primerov *na Garjú:šəx* in *pod Polí:cam(ə)* in *xí:ša, ledví:ca*).

2.2 Šekli v monografiji *Zemljepisna in osebna lastna imena v kraju Livek in njegovi okolici* za ta primorski nadiški govor med strukturnimi tipi po slovnični izpeljavi imen navaja tudi spremembo slovničnega spola in števila: »Na Livškem je pri tvorbi ledinskih imen precej pogost naslednji imenotvorni vzorec: ženski spol *a*-jevske sklanjatve ednine → srednji spol *o*-jevske sklanjatve množine (Šekli 2008: 42–43)«: *Pé:jčə, Palú:oya, Uərtá:ča, Gó:ščə, Li:eščə, Plá:nə, Kərní:ca, Ní:pca/Ní:fca, Polá:na* – Livek (Šekli 2008: 98, 107, 123, 80, 88, 99, 86, 96, 106). Pojav je zabeležen tako v lastnih (ledinskih) imenih kot v občnih imenih, pri katerih avtor za končnico *-a* v razmerju s končnico *-e* pravi, da

izraža skupni pomen, več predmetov iste vrste poimenuje namreč kot celoto: *cí:este ~ je sni:eh an lèt, so slá:be cí:esta* 'vse ceste skupaj' – *ní:ve ~ se j špá:ralo ní:va* 'vse njive skupaj' [...].« Poleg srednjega spola »tovrstno množino poznajo tudi samostalniki, ki so izvorno ženskega spola (*cí:esta, ní:va*), pojavlja pa se sicer redkeje tudi pri samostalnikih moške *o*-jevske sklanjatve (*kor'ci* 'strešniki' ~ *sən 'šu 'yo na kó:rcə* 'na strešnike kot celoto, na streho') in *i*-jevske sklanjatve (*tlè: so trí: kakù:oš ~ tlè: so ná:še kakù:oša*, toda samo *snožétə*). (Šekli 2006:10)

Ugotavljamo, da za razliko od gorenjskih govorov metatonija ni izvedena. Samostalniki so izvorno ženskega (obeh sklanjatev) in redkeje tudi moškega spola. Kljub pridevniku v ženskem spolu avtor eno- kot večbesednim poimenovanjem določa srednji spol.

2.3 Drnovšek za obsoški govor Drežnice, kjer se srednji spol v ednini in dvojini ohranja, v množini pa feminizira v tip »*ǰbelike mięsta so lepíe*« (2009: 12) navaja naslednja tovrstna imena: *Mięla* (43), »*tam pod Melmí:*« (50), »*k-bojo Polí:ca*« (54), *Rá:koǰca~Rá:koǰca* (56), morda tudi *Smò:wəncə* – »*Tíęle tri parcè:le so Smò:wəncə*.«

(56), za katera pa v slovarskem delu – enako kot samostalnikom srednjega spola *Xlà:jnšča* 'Flančišča', *Riépšča* 'Repišča' (38–39), *Moči:la* (44) – določa srednji spol množine, iz pridanega besedila pa je razvidno, da so ženskega: »*ən tlię so dięl, de so ble take Xlà:jnšča al pa Riépšča*« (39), »*bə blię Moči:la*«.

Opazamo, da metatonija ni dosledna, navedeni samostalniki pa so izvorno le ženskega spola.

2.4 Podobno kot Šekli (2008) razlaga ledinska imena v okolici Bovca, obsoško narečje, tudi Bon (2015).⁵

2.5 Primere obravnavanega pojava, deloma iz imenskega, predvsem pa iz občnoimenskega gradiva, so v narečjih zasledili tudi drugi avtorji. Logar (1989: 279) za gorenjsko narečje navaja: »V zvezi z maskulinizacijo samostalnikov srednjega spola se je končnica *-a* razširila tudi k nekaterim samostalnikom moškega spola (*večę:ra, rukà:la, čę:udra*). Zanimiva je končnica *-a* za prebivalce vasi (*Kà:ndaršana, Vačà:na, Litjà:na, Klę:nčana, Là:žana, Hoti:čana, Dolà:na*).« Steenwijk (1999: 43) opozori na posplošitev končnice *-e* za skupna imena v rezijanskem govoru Solbice/Stolvizza: npr. *čęspline* 'slive', *kjüče* 'ključi, šop ključev', *öblake* 'oblaki'. Kenda-Jež je ostanke tega pojava opazila v rovtarskem cerkljanskem narečju pri poimenovanjih sort jabolk: *ma'ta:užawe* 'lięnyka 'bobovci'; *sięuka* 'nisa b'le 'to da'ma:, sa 'yar z Ga'rišku [...] na'nes]; *'uosaunka* (Kenda-Jež, 1987–), v bovškem govoru obsoškega narečja: »*nięki ne xi:ša so blię yó:re*« 'skupina hiš' (Kenda-Jež 2011: 153) in v govoru Lipalje vasi/Laglesie San Leopoldo v koroškem ziljskem narečju v Kanalski dolini: »*sma mé:li krà:wa*« (2016: 41); Čujec Stres (2010: 29) pa pri nekaj samostalnikih ženskega spola: *'juopə/'juopa, kare'ni:nə/'kare'ni:na, 'di:əžə/'di:əža*.« Ježovnik (ustno) ga je našel predvsem v jugovzhodnem delu terskega narečja⁶, v Čaneboli/Canebola in Mažerolah/Maserolis, npr. *'kop*, Red *ko'pa* 'strešnik' : *kó:pa* 'streja'; v zahodnem delu pa se najdejo le redki primeri, npr. Ter: *zeni:tka* 'svatba' in ledinsko ime *Krùoža*. Čopovo trditev v gradivu iz gorenjskega govora Kroke potrjuje Škofic (v pripravi) in pojav obravnava sistemsko, tj. v paradigmi:

»V I mn., če gre za številčno nedoločno kolektivnost, lahko kot variantna končnica nastopa *-a* (enako v T mn.), v R mn. pa je v takih primerih namesto končnice *-ou* končnica *-ə* (kot pri samostalnikih srednjega spola). Če je v I ed. naglašeni samoglasnik v osnovi akutiran, je v I mn. s končnico *-a* naglašeni samoglasnik v osnovi cirkumflektiran, dolgi široki /o:/ v osnovi pa se zoži v /o:/ I ed. *ló:nc-ə*, I mn. *ló:nc-ə ~ lõ:nc-a*; R ed. *ló:nc-a*, R mn. *ló:nc-ou ~ lõ:nc-ə*.

Tako še: *fě:dar, grá:bənc?*, *kó:utar, klá:duc, klá:du, krà:jc, ná:gležən?*, *pó:uən* 'ponev'. Taki samostalniki imajo ob sebi v I, T mn. levi pridevniški prilastek ženskega spola, prav tako je tudi povedek v ženskem slovničnem spolu, npr. *lé:pe klá:duca smo dé:lal, tẹ: nà:gležna nı:so ble za usá:g:a, lẹ:pe xlẹ:va so pogoré:le*.«

⁵ Gradivo glej pod točko 3.

⁶ Govora v Čaneboli in Mažerolah glede na glasovne in naglasne značilnosti po novem uvršča v nadiško narečje (Ježovnik v pripravi).

Podoben pojav se opaža tudi v okolici Radovljice (Škofic, ustno).

Opazamo, da pojav zajame tako samostalnike moškega kot ženskega spola, tako v lastno- kot občnoimenski leksiki, in da ima isti samostalnik lahko dve množinski obliki: »navadno« in »skupno/kolektivno« ter da samo pri slednji poleg končnice *-a* pride do metatonije in popolne izenačitve z obliko samostalnikov srednjega spola; ker pa so ti v množini feminizirani – ne glede na obliko – se ob njih pojavljata pridevnik in deležnik na *-l* v ženski obliki, celotna zveza pa je v ženskem slovniciem spolu.

3 Bovško gradivo

Zbrano gradivo z Bovškega⁷ potrjuje, da v množini tudi za ženski in v manj primerih za moški spol v lastnih imenih, ne pa tudi v občnih, pri samostalniku obstaja s srednjim spolom izenačena oblika, ki pomeni celoto istovetnih delov, tj. skupno ime; po vzoru Čiĕla (celotno pobočje nad Ravnami) : Čé:lo (manjša vzpetina nad Kal-Koritnico) tudi npr. Lėdi:na (več ledin skupaj): Lėdi:na, Zà:jka lėdi:na, Tę mà:la Zà:jka lėdi:na, Fli:pčuwa lėdi:na ali Là:sca (več lazcev skupaj): Pá:węlnu Là:sc itd.; toda: Ied lėdi:na – Imn lėdi:ne, Ied là:sc – Imn là:scę. Gradivskih potrditev je veliko, saj se vsa obravnavana imena uporabljajo za opis večjih območij, ki se delijo na več parcel, bodisi po lastnikih bodisi na drug način na manjše parcele, te pa lahko še na manjše: npr. Skà:la se delijo na Gurè:nje Skà:la in Spùodnje Skà:la, ta pa še nadalje na več deset manjših s svojimi ledinskimi imeni, znanimi le še redkim starejšim domačinom; Pul:ca sestavljajo ledinska imena Nę Kęçunuwę puóte, Rięšęc, Stięna, Šərũokępca, Škarbí:na, Ũ lięškę; Là:sca se delijo po lastnikih parcel na Rũ:scu Là:sc, Cvi:tərju Là:sc, Pá:węlnu Là:sc in Təró:nęcu Là:sc; Dũ:ye ní:wa (današnje bovško letališče, ime se je ohranilo), Dięla, Lėdi:na, Mè:ja (Kal-Koritnica) in Nì:pca (Kal-Koritnica) so (bila nekoč) razdeljena na številne njive, ki so pripadale različnim domačinom, kar je razvidno tudi iz starih fotografskih virov (gl. npr. slikovno gradivo v lasti Goriškega muzeja); ledinsko ime Brięza (gozdnato pobočje pod bovškim letališčem) je skupno ime za drevesa.

V lastnoimenskem gradivu (ledinska imena) je končnica *-a* v množini – in s tem skoraj popolna izenačitev s samostalniki srednjega spola (čelo: Čiĕla, Gá:njuwe kuri:ta, Má:čkuwe jà:ma (Plužna) – Bovec) – prisotna pri naslednjih samostalnikih:

a) izvorno moškega spola:

del: Imn Dięla, Rmn 'sem z Dięl, Tmn 'dou nę Dięla, Mmn dó:le nę Dięlęx; **kobacadec** (lahko tudi: **kobacadica**): Imn Kubęcà:tca, Rmn 'dou s Kubęcà:tc, Tmn yó:re nę Kubęcà:tca, Mmn yó:re nę Kubęcà:tcęx; **lazec:** Imn Là:sca, Rmn 'dou z Là:sc, Tmn yó:re ũ Là:sca, Mmn yó:re ũ Là:scęx;

b) ženskega spola:

⁷ Gradivo zbrala Mija Bon, 2014–18. Informatorji: K. B., roj. 1936; S. B., 1927–2016; A. Č., roj. 1945; A. M. M., roj. 1932; A. M., roj. 1932; D. M., roj. 1932; E. P., roj. 1951–2018; M. P., roj. 1943; M. S., roj. 1938.

brajda: Imn *Brà:jda*; **breza:** Imn *Brièza*; **črča:** Imn *Čòrča*; **črnelica:** Imn *Čòrnièyca*; **daber:** Imn *Dà:bra*; **kračica:** Imn *Krà:čca*; **ledina:** Imn *Lèdi:na*, Rmn *'tem z Lèdi:n*, Tmn *'ta nę Lèdi:na*; Mmn *'tem nę Lèdi:nęx*; **meja:** Imn *Mé:ja* (Kal-Koritnica), Rmn *'yor z Mè:j*; Tmn *'dou ę Mé:ja*; Mmn *'dou pu Mé:jęx*; **njiva:** Imn *Dù:ye nì:wa*, Rmn *'tem z Dù:zęx nì:ę*; **njivica:** Imn *Ni:pca* (Kal-Koritnica), Rmn *'sem z Ni:pc*; Tmn *'ta nę Ni:pca*; Mmn *'tem nę Ni:pcęx*; **pečica:** Imn *Pè:jčca*, Tmn *'ta nę Pè:jčca*, Mmn *'tem nę Pè:jčcęx*; **planjica:** Imn *Plá:jnca*; **polica:** Imn *Puli:ca*, Rmn *'sem s Puli:c*, Tmn *'ta nę Puli:ca*; Mmn *'tem nę Puli:cęx*; **skala:** Imn *Skà:la*, *Furè:nje Skà:la*, *Spùodnje Skà:la*; **skalica:** Imn *Skà:lca*; **vodenica:** Imn *Wé:dęnca*.

Novejše gradivo iz Bovca in okolice izkazuje podobno stanje kot v Kropi (Škofic, v pripravi), le da so množinske oblike z *-a* žive le v lastnih imenih,⁸ metatonija ni vedno prisotna in lahko variira v različnih oblikah istega samostalnika (prim. npr. *del*, *ledina*), kar bi lahko bilo mešanje z oblikami »navadne« množine. Ni pa mešanja srednjih (= moških) končnic z ženskimi v mestniku in orodniku, oziroma je zaradi enakega razvoja nenaglašene *i* in *a* v polglasnik v notranjih zlogih to zabrisano.

Ker pa se je srednji spol feminiziral, so ta imena v ženskem slovničnem spolu, kot ga izkazujejo pridevniške in glagolske oblike:

njiva: *Dù:ye nì:wa so bęlí:ke*. – *Dù:ye nì:wa so mięle ní:we prięd*. – *So di:al nę fęt 'v najem' tie Dù:ye nì:wa*. – *Dù:ye nì:wa so dú:ye an rá:ęne*. – *So blię use ubdięlęne, nę vięm, 'ča 'čigave' so blię, ud usà:cya ęn kùs*.

lazec: *Là:sca lięta nęzá:j ní:so blię purà:ščęne, se je sięklo 'yor ę Là:sčęx, ę'sak só:jo parcè:lo*. *Là:sca so ręzdé:ljęne*.

del: *Dięla so sriędnje bęlí:ke*. – *Dięla so blię ręzdé:ljęne*.

4 Zaključki

- 1) Po doslej zbranem gradivu se množinske samostalniške oblike na *-a* tudi za ženski in moški spol najpogosteje pojavljajo v severozahodnih govorih gorenjskega narečja, kjer je očitno središče tega pojava, saj zajame tako občno- kot lastnoimensko leksiko. Manjša pogostost v skrajnih severnih govorih Dovja in Mojstrane, redki ostanki v koroškem ziljskem kranjskogorskem podnarečju in še redkejši v ziljskih govorih Kanalske doline, omejitve na lastnoimensko leksiko v primorskih obsoškem (v drežniškem še samo na samostalnike ženskega spola) in vzhodnih govorih nadiškega narečja (v slednjem z ostanki tudi v občnoimenski leksiki) ter ostanki v južnih govorih terskega narečja, rovtarskem tolminskem in

⁸ Informatorica označi obliko z *-a* za napačno: »*Dù:ye nì:wa so mięle ní:we prięd, ne nì:wa*.« – Dolge niva so imele njive pred, ne niva. (fonetično poknjizen zapis) Osamljen primer iz Bavšice *xí:ša* 'skupina hiš' (Kenda-Jež 2011: 153) pa kaže, da je (bil) pojav take tvorbe skupnih imen v bovškem govoru morda nekoč prisoten tudi v občnoimenski leksiki.

cerkljanskem narečju v občnoimenski leksiki pričajo o morebitni večji prostorski razširjenosti tega pojava v preteklosti.

- 2) Pojav je prisoten na območju, kjer je srednji spol v ednini in dvojnini ali ohranjen ali maskuliziran (predvsem gorenjski govori), v množini pa feminiziran, pri čemer je samostalniška oblika za srednji spol ohranjena, tip *velike mesta so lepe*.
- 3) Nekateri avtorji kljub pridevniku in glagolskim oblikam v ženskem spolu samostalniškim oblikam s končnico *-a* – ne glede na izvorni spol – določajo srednji spol.
- 4) Stopnja sovpada samostalnikov ženskega in moškega spola v množini z obliko za srednji spol v obravnavanih (tonemskih) narečjih ni enaka: v središču pojava, tj. v tako opredeljenih gorenjskih govorih, pri akutiranih osnovah v ednini pride do metatonije (zamenjave s cirkumfleksom), značilne za srednji spol, proti zahodu ta slabi: v bovškem govoru ni več dosledna, v nadiških in terskih je sploh ni.
- 5) Avtorji, ki pojav razlagajo (Čop, Šekli, Steenwijk, Škofic), ga uvrščajo med oblikoslovne pojave, hkrati pa poudarjajo, da imajo tako končnico samostalnik, ki pomenijo skupno ime, torej naj bi končnica *-a* samostalnikom dajala določen pomen,⁹ saj obstajata dve množinski obliki: »navadna« in »skupna/kolektivna«. Toda: skupna imena se tvorijo z besedotvornimi morfemi, zato je ta *-a* (ali rezijanski *-e*) enako, če ne še bolj upravičeno besedotvorni morfem za tvorbo skupnih imen, ki pa je bil v slovnica zaradi svoje narečnosti spregledan. Vzorec je v narečnih govorih obstajal pri samomnožinskih samostalnikih *jetra, pljuča, usta, vrata* (morda so te oblike imele večji vpliv na primorska narečja brez metatonije) in se naslonil na množinsko obliko za srednji spol, z metatonijo akutiranih osnov v ednini. Kasneje je vse samostalnike srednjega spola zajela feminizacija, ki pa oblikovno pri samem samostalniku ni izražena.

VIRI IN LITERATURA

- Mija BON, 2015: *Ledinska in hišna imena v Bovcu: Diplomsko delo*. Mentor: M. Šekli. Ljubljana: FF.
- Dušan ČOP, 1983: *Imenoslovje Zgornjesavskih dolin: Doktorska disertacija*. Mentor: F. Bezljaj. Ljubljana: FF.
- Dušan ČOP, 1985/86: Zapisovanje krajevnih in gorskih imen v strokovnih publikacijah (nekaj kritičnih opomb). *Jezik in slovstvo* 31/7. 227–36.
- Dušan ČOP, 1995: Jezikovne in imenske značilnosti okrog Krope in v dolini Lipnice. *Kroparski zbornik: Ob 100-letnici Plemena (1894–1994)*. Ur. V. Štekar-Vidic. Kropa: Tovarna vijakov Plamen, Radovljica: Občina. 190–97.
- Helena ČUJEC STRES, 2010: *Slovar zatolminskega govora I od A – O*. Zatoľmin: Stres inženiring.

⁹ Za konstruktivni pogovor na tem mestu velja zahvala Mateju Šekliju.

- Rok DOVJAK, 2011: *Srednji spol samostalnikov na -e v slovenskih narečjih (po gradivu za SLA): Diplomsko delo*. Mentorica: V. Smole. Ljubljana: FF.
- Sara DRNOVŠEK, 2009: *Ledinska imena v Drežnici: Diplomsko delo*. Mentorica: V. Smole. Ljubljana: FF.
- Janoš JEŽOVNIK, ustno.
- Karmen KENDA-JEŽ, 1987–: besedilno gradivo za Slovar cerkljanskega narečja. Tipkopis, osebni arhiv Karmen Kenda-Jež.
- Karmen KENDA-JEŽ, 2011: Opis narečnega govora. V: Barbara Ivančič Kutin, 2011: *Živa pripoved v zapisu: kontekst, tekstura in prekodiranje pripovedi Tine Kravanja iz Bavšice*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 143–55.
- Karmen KENDA-JEŽ (s sodelovanjem Roberta Grošlja in Vere Smole), 2016: Govorjena besedila iz Lipalje vasi. V: *Lipalja vas in njena slovenska govorica*. Ljubljana – Ukve: Založba ZRC, ZRC SAZU. 19–90.
- Tine LOGAR, 1989: Gorenjsko narečje. *Enciklopedija Slovenije 3: Eg–Hab*. Ljubljana. 278–79.
- Tom M. S. PRIESTLY, 1984a: O popolni izgubi srednjega spola v selščini: enodobni opis, *Slavistična revija* 32(1). 37–47.
- Tom M. S. PRIESTLY, 1984b: O popolni izgubi srednjega spola v selščini: raznodobna rekonstrukcija. *Slavistična revija* 32/4. 357–72.
- Vera SMOLE, 2006: Lingvogeografska obdelava spola v ednini: samostalniki srednjega spola na -o v slovenskih narečjih = A geolinguistic examination of gender in singular : neuter nouns in -o in Slovenian dialects. *Slovensko jezikoslovje danes = Slovenian linguistics today* 54/4. Ur. A. Vidovič-Muha. Ljubljana. 125–36, 491–503.
- Han STEENWIJK, 1999: *Grammatica pratica resiana: il sostantivo*. Padova: CLEUP.
- Matej ŠEKLI, 2006: *Ledinska imena v kraju Livek in njegovi okolici: Doktorska disertacija*. Mentorica: A. Šivic-Dular. Ljubljana: FF.
- Matej ŠEKLI, 2008: *Zemljepisna in osebna lastna imena v kraju Livek in njegovi okolici*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Jožica ŠKOFIC, 1996: *Glasoslovje, oblikoslovje in besedišče govora Krope na Gorenjskem: Doktorska disertacija*. Mentor: T. Logar. Ljubljana: FF.
- Jožica ŠKOFIC, v pripravi: *Krajevni govor Krope*, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Henrik TUMA, 1929: *Imenoslovje Julijskih Alp*. Ljubljana: SPD.

SUMMARY

The dialectal gender-morphology phenomenon – i.e., the morphological change of some nouns of masculine and feminine gender in the plural with collective meaning, as it has been interpreted by different scholars – is nothing less than, or even primarily, a matter of word-formation. -A is thus a word-formational morpheme that forms collective names from feminine, masculine, and even neuter nouns. The form (at least partly) corresponds with the plural of neuter nouns in general as well as in proper nouns, such as *Čiela* (whole slope above the plain Ravna) : *Čé:lo* (peak above Kal-Koritnica) and *Lēdi:na* (more fallow land together) : *Lēdi:na*, *Zà:jkna lēdi:na* etc. or *Là:sca* (more smaller cleared woodland together); *Pá:wělnu Là:sc* etc.;

---

but: Nsg *leđi:na* – Npl *leđi:ne*, Nsg *lâ:sc* – Npl *lâ:scę* (Bovec). In some northwestern Slovene dialects, with the center of the phenomenon in northwestern Upper Carniolan local dialects, there is also feminization of the neuter in the plural – e.g., *velike mesta so lepe*, wherein the noun retains its neuter gender form, which led some scholars to a mistakenly gender determination. That the phenomenon was in the past probably more extensive is shown by its different degrees of vitality in the places it appears.